

Sygn. akt I UK 256/11

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 lutego 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Józef Iwulski (przewodniczący)

SSN Maciej Pacuda

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania K. S.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych

z udziałem zainteresowanego J. R.

o wymiar składek,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 3 lutego 2012 r.,

skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 23 marca 2011 r.,

I. oddała skargę kasacyjną,

II. przyznaje adw. B. S. od Skarbu Państwa (Sądu Apelacyjnego) tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w postępowaniu kasacyjnym kwotę 1.200 (jeden tysiąc dwieście) zł powiększoną o podatek od towarów i usług.

U z a s a d n i e

Wyrokiem z dnia 10 grudnia 2010 r. Sąd Okręgowy oddalił odwołanie K. S. od decyzji Zakład Ubezpieczeń Społecznych z dnia 10 czerwca 2010 r. stwierdzającej, że podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne (emerytalne, rentowe, chorobowe i wypadkowe) z tytułu zatrudnienia w ramach stosunku pracy u J. R. prowadzącego działalność gospodarczą pod nazwą Centrala Materiałów Budowlanych „E.” (zwanego dalej zainteresowanym) wynosi: za marzec, kwiecień, maj i czerwiec 2005 r. - 0 zł; za luty 2006 r. – 5.209,80 zł; za czerwiec 2006 r. - 696,30 zł; za luty 2007 r. – 5.406,74 zł; za maj 2007 r. – 4.706,85 zł; za czerwiec 2007 r. – 2.817,27 zł; za kwiecień 2009 r. – 3.667,92 zł. Podstawę rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia.

Wnioskodawca był zatrudniony u zainteresowanego w pełnym wymiarze czasu pracy od 1 kwietnia 2004 r. na czas określony do 31 grudnia 2009 r. z wynagrodzeniem w wysokości 1.736,60 zł brutto. Z dniem nawiązania stosunku pracy zainteresowany zgłosił wnioskodawcę do ubezpieczeń społecznych. Wyrejestrowanie z ubezpieczeń nastąpiło z dniem 1 lipca 2005 r. W 2004 r. pracodawca wypłacał wnioskodawcy wynagrodzenie ratami, a w 2005 r. wypłacił wynagrodzenie jedynie za styczeń i luty, gdyż od marca zaprzestał płacenia wynagrodzenia. Zainteresowany nie wypłacał wynagrodzenia za godziny nadliczbowe. Wyrokiem z dnia 14 września 2005 r. Sąd Rejonowy zasądził od zainteresowanego na rzecz wnioskodawcy kwotę po 1.735,60 zł brutto tytułem wynagrodzenia za pracę za marzec, kwiecień i maj 2005 r. wraz z odsetkami. Wyrokiem z dnia 7 marca 2006 r. Sąd Rejonowy nakazał zapłacić zainteresowanemu na rzecz wnioskodawcy kwotę 1.736 zł brutto tytułem wynagrodzenia za pracę za czerwiec 2005 r. oraz kwotę 1.736 zł tytułem odprawy wraz z odsetkami. Wyrokiem z dnia 8 czerwca 2006 r. Sąd Rejonowy zasądził od zainteresowanego rzecz wnioskodawcy kwotę 7.454,16 zł brutto tytułem wynagrodzenia za pracę w godzinach nadliczbowych w okresie od 1 kwietnia 2004 r. do 15 czerwca 2005 r. wraz z ustawowymi odsetkami, natomiast wyrokiem z dnia 27 lipca 2006 r. - kwotę 4.437 zł brutto z tytułu pracy w godzinach nadliczbowych w okresie od 1 kwietnia 2004 r. do 30 czerwca 2005 r. wraz z ustawowymi odsetkami. Kolejnym wyrokiem z dnia 25 września 2007 r. Sąd Rejonowy zasądził od zainteresowanego na rzecz wnioskodawcy kwotę 3.667,92 zł tytułem

wynagrodzenia za pracę w niedziele oraz w poniedziałki i czwartki w godzinach od 17.00 do 19.00 w okresie od 1 kwietnia 2004 r. do 1 kwietnia 2005 r. wraz z odsetkami. Zasądzone kwoty zostały wyegzekwowane w drodze egzekucji komorniczej w dniach 28 lutego i 13 czerwca 2006 r., 6 lutego, 8 maja i 27 czerwca 2007 r. oraz 22 kwietnia 2009 r.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy wskazał, że stosownie do art. 18 ust. 1 ustawy systemowej podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalno-rentowe pracowników stanowi dochód w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych, którego źródłem jest, między innymi, stosunek pracy (art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych – jednolity tekst: Dz.U. z 2010 r. Nr 51, poz. 307 ze zm.). Przychodami zaś są otrzymywane lub postawione do dyspozycji podatnika w roku kalendarzowym pieniądze i wartości pieniężne oraz wartość otrzymywanych świadczeń w naturze i innych nieodpłatnych świadczeń (art. 11 ust. 1 ustawy). Podkreślając szerokie ujęcie przychodu w rozumieniu ustawy podatkowej, Sąd Okręgowy wywiódł, że z podstawy wymiaru składek wyłączona została, między innymi, odprawa pieniężna wypłacana w związku z rozwiązaniem lub wygaśnięciem stosunku pracy. W ocenie tego Sądu, wyliczenie podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne wnioskodawcy z okresu zatrudnienia u zainteresowanego w latach 2004-2005 zawarte w opinii biegłej z zakresu rachunkowości wskazuje na prawidłowo ustaloną w zaskarżonej decyzji podstawę wymiaru składek na te ubezpieczenia.

Wyrokiem z dnia 23 marca 2011 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację wnioskodawcy od powyższego wyroku, dzieląc ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji i dokonaną przez ten Sąd ocenę prawną co do niemożności uznania wynagrodzenia za pracę wypłaconego po ustaniu stosunku pracy za podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne za okres wsteczny obejmujący zatrudnienie. Sąd drugiej instancji wskazał, że zasady ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne zostały określone w art. 18-20 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm., powoływanej dalej jako ustawa systemowa) oraz w wydanym na podstawie art. 21 tej ustawy

rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (Dz.U. Nr 161, poz. 1106 ze zm.). Przepis art. 12 ust. 1 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych do przychodów ze stosunku pracy zalicza wszelkie wypłaty i świadczenia (wartość pieniężną w naturze). Nie ma przy tym znaczenia źródło finansowania tych wypłat i świadczeń. O tym, czy świadczenie jest przychodem ze stosunku pracy decyduje zatem okoliczność, że może je otrzymać wyłącznie osoba będąca pracownikiem w rozumieniu ust. 4 tego artykułu. Przychód powstaje w roku kalendarzowym, w którym dokonano wypłaty czy świadczenia, a zatem przekazano tę wypłatę lub świadczenie do dyspozycji pracownika. Nie ulega wątpliwości, że uzyskany przez wnioskodawcę przychód na skutek egzekucji komorniczych miał za źródło stosunek pracy (art. 10 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 11 ust. 1 i art. 12 ust. 1 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych). Wynagrodzenie zasądzone orzeczeniem sądu jest przychodem pracownika zarówno w rozumieniu prawa podatkowego, jak i art. 18 ust. 1 ustawy systemowej. Dopiero od chwili faktycznego wypłacenia takiego wynagrodzenia powstaje obowiązek opłacenia składki na ubezpieczenia społeczne z tytułu stosunku pracy. Ta zasada nie odnosi się jedynie do pracownika związanego z pracodawcą aktualnie, tj. w chwili wypłaty wynagrodzenia, ale również do pracownika związanego z pracodawcą w przeszłości.

W skardze kasacyjnej wnioskodawca zarzucił: 1) naruszenie prawa materialnego, a to art. 2a ust. 1 ustawy systemowej, poprzez jego niezastosowanie polegające na ustaleniu podstawy wymiaru składek na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne za wnioskodawcę w roku 2005 w wysokości 0 złotych, w sytuacji gdy wykonywał on pracę w okresie od marca do czerwca 2005 r. i z tego tytułu podlegał obowiązkowemu ubezpieczeniu społecznemu, co stanowi naruszenie zasady równego traktowania wszystkich ubezpieczonych, ponieważ różnicuje sytuację ubezpieczonych, których wynagrodzenie jest opłacane regularnie i tych, którzy otrzymują swoje wynagrodzenie dopiero w wyniku egzekucji komorniczej; 2) naruszenie prawa procesowego, a mianowicie art. 89 w związku z art. 379 § 2 k.p.c. i art. 385 k.p.c., poprzez bezpodstawne dopuszczenie przez Sąd pierwszej instancji do udziału w rozprawie w dniu 10 grudnia 2010 r. nienależycie

umocowanego pełnomocnika wnioskodawcy w osobie radcy prawnej G. C. działającej bez stosownej substytucji z uwagi na błędne określenie jej jako adwokata, co powoduje nieważność postępowania. W tym zakresie skarżący powołał się na pogląd wyrażony w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 9 lipca 2009 r., III CZP 19/09, zgodnie z którym „postępowanie sądowe z udziałem osoby, która wprawdzie może być pełnomocnikiem, ale nie przedłożyła dokumentów pełnomocnictwa wykazujących umocowanie do występowania w imieniu strony i nie została wezwana w trybie art. 130 § 1 k.p.c. do ich przedłożenia, a brak formalny pism procesowych w postaci nienależytego umocowania pełnomocnika nie został usunięty, jest dotknięte nieważnością w rozumieniu art. 379 pkt 2 k.p.c. Nieważne z tej przyczyny jest również postępowanie przed sądem drugiej instancji”.

Wskazując na powyższe zarzuty skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji w całości i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zarzuty skargi kasacyjnej są nieusprawiedliwione.

Nie zachodzi zarzucana przez skarżącego nieważność postępowania. Nieważności tej skarżący upatruje w nienależytym umocowaniu reprezentującego go w postępowaniu pierwszoinstancyjnym pełnomocnika substytucyjnego, radcy prawnej G. C., przy czym wywody skargi mogą sugerować, że skarżący zarzut ten odnosi do postępowania przed Sądami obu instancji. Tymczasem zarzut nieważności postępowania przed Sądem drugiej instancji jest bezpodstawny już tylko dlatego, że pełnomocnik ten nie występował w fazie postępowania apelacyjnego.

Odnosnie do zarzutu nieważności postępowania przed Sądem pierwszej instancji należy w pierwszym rzędzie stwierdzić, że w judykaturze Sądu Najwyższego przyjmuje się, iż skoro w myśl art. 398¹ § 1 k.p.c. skarga kasacyjna przysługuje od prawomocnego wyroku wydanego przez sąd drugiej instancji, to zarzut nieważności może dotyczyć bezpośrednio tylko postępowania przed tym sądem. Wyłączone jest natomiast bezpośrednio badanie w postępowaniu

kasacyjnym naruszenia przepisów postępowania przez sąd pierwszej instancji, w tym prowadzących do nieważności postępowania. Kwestia ta może podlegać badaniu i rozpoznaniu przez Sąd Najwyższy jedynie pośrednio, poprzez przytoczenie przez skarżącego w ramach drugiej podstawy z art. 398³ § 1 k.p.c. zarzutu naruszenia przez sąd odwoławczy art. 378 § 1 k.p.c. lub art. 386 § 2 k.p.c. i wykazanie, że nieważność postępowania przed sądem pierwszej instancji nieuwzględniona przez sąd drugiej instancji z urzędu lub na zarzut strony miała istotne znaczenie dla wyniku sprawy (por. np. wyrok z dnia 22 lutego 2011 r., II UK 290/10, LEX nr 817531 i powołane w nim orzeczenia). Taki zarzut nie został w skardze sformułowany. Co prawda skarżący łączy zarzut nieważności postępowania, o której stanowi art. 379 pkt 2 w związku z art. 89 k.p.c. ze stosowanym przez sąd odwoławczy art. 385 k.p.c., jednakże tak skonstruowanego zarzutu w ogóle nie uzasadnia i nie podejmuje nawet próby wykazania wpływu na wynik sprawy ewentualnego uchybienia Sądu Apelacyjnego polegającego na błędnej ocenie niezasadności apelacji, a w konsekwencji wadliwym jej oddaleniu.

Należy wreszcie stwierdzić, że w ogóle nie może być mowy o nieważności postępowania z uwagi na nienależyte umocowanie pełnomocnika substytucyjnego tylko z tego powodu, że w treści przedłożonego sądowi pełnomocnictwa przypisano mu status adwokata, a nie radcy prawnego. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że brak należytego umocowania pełnomocnika strony w rozumieniu art. 379 pkt 2 k.p.c. dotyczy sytuacji, gdy w tym charakterze występowała osoba, która mogła być pełnomocnikiem, lecz nie została umocowana do działania w imieniu strony, bądź istniały braki w udzieleniu pełnomocnictwa (a nie w samym wydaniu dokumentu potwierdzającego umocowanie) oraz sytuacji, gdy w charakterze pełnomocnika występowała osoba, która w ogóle pełnomocnikiem być nie mogła (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 marca 2008 r., II PK 235/07, OSNP 2009 nr 15-16, poz. 198 i orzeczenia w nim powołane). Dowodem skuteczności aktu udzielenia pełnomocnictwa i w konsekwencji przesłanką podejmowania czynności procesowych przez pełnomocnika w imieniu mocodawcy jest wykazanie przed sądem tego umocowania odpowiednim dokumentem (art. 89 § 1 k.p.c.), gdyż wobec sądu i strony przeciwnej za pełnomocnika działającego z właściwym umocowaniem może uchodzić tylko osoba, która wykazała swe

umocowanie odpowiednim dokumentem pełnomocnictwa. Tego właśnie dotyczy stanowisko zajęte w powołanym przez skarżącego postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 9 lipca 2009 r., III CZP 19/09 (OSNC-ZD 2010 nr 2, poz. 48) i wyrażone w sprawie, w której pełnomocnika procesowego ustanowił nieuprawniony organ. Tymczasem żadna z wymienionych wyżej przesłanek nieważności postępowania nie zachodzi w sprawie, w której wniesiona została rozpoznawana skarga kasacyjna. Ustanowienie dla skarżącego adwokata przez Sąd pierwszej instancji było równoznaczne z udzieleniem pełnomocnictwa procesowego (art. 118 § 1 k.p.c.), dalsze pełnomocnictwo udzielone zostało przez tego pełnomocnika osobie skonkretyzowanej z imienia i nazwiska i mogącej być pełnomocnikiem substytucyjnym (art. 91 pkt 3 k.p.c.), adwokat będący pełnomocnikiem procesowym w postępowaniu cywilnym może udzielić dalszego pełnomocnictwa radcy prawnemu (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2005 r., III CZP 70/05, OSNC 2006 nr 7-8, poz. 120), a skarżący nie twierdzi, że doszło do naruszenia jego istotnych praw procesowych poprzez podejmowanie w jego imieniu czynności procesowych bez pełnomocnictwa lub wbrew jego woli, że pełnomocnictwo w ogóle nie zostało udzielone bądź nie zostało przedłożone do akt sprawy lub że zostało udzielone przez osobę nieuprawnioną lub nienależycie umocowaną, albo osobie, która pełnomocnikiem być nie mogła. Samo tylko błędne określenie statusu zawodowego substytutą nie powoduje nienależytego umocowania w rozumieniu art. 379 pkt 2 k.p.c.

Niezasadny jest zarzut naruszenia art. 2a ust. 1 ustawy systemowej. Przepis ten ustanawia zasadę równego traktowania wszystkich ubezpieczonych, jednakże wyłącznie z przyczyn enumeratywnie w nim wymienionych, a więc bez względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, stan cywilny oraz stan rodzinny. Nie ma natomiast podstaw prawnych, aby z przepisu tego wywodzić zakaz różnicowania sytuacji ubezpieczonych z innych przyczyn niż wyczerpująco w nim wyliczone (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2002 r., II UKN 58/01, OSNAPiUS 2003 nr 21, poz. 523 oraz uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 21 kwietnia 2010 r., II UZP 1/10, OSNP 2010 nr 21-22, poz. 267). Powoływanie się przez skarżącego na zróżnicowanie jego sytuacji w stosunku do sytuacji ubezpieczonych, którym wynagrodzenie za pracę

jest wypłacane w przyjętych przez przepisy prawa terminach płatności nie mieści się w zamkniętym katalogu negatywnych kryteriów, z powodu zastosowania których może dojść do naruszenia wyrażonej w art. 2a ustawy systemowej zasady równego traktowania. Skarżący nie wskazuje również, której ze spraw wymienionych przykładowo w art. 2a ust. 2 lub innych, objętych regulacją ustawy systemowej, dotyczyć ma zarzut niezastosowania wobec niego zasady równego traktowania.

Należy zwrócić uwagę, że w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 10 września 2009 r., I UZP 5/09 (OSNP 2010 nr 5-6, poz. 71), w której przesądzono, że niewypłacone pracownikowi wynagrodzenie za pracę nie stanowi podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne oraz że należność pracownika ze stosunku pracy może być dla celów ubezpieczeniowych uwzględniona w podstawie wymiaru składek dopiero w miesiącu, w którym została wypłacona lub postawiona do dyspozycji pracownika (a więc wypłacona, ale z przyczyn leżących po stronie pracownika niepobrana przez niego), podzielono pogląd wyrażony w uchwale tego Sądu z dnia 8 stycznia 2007 r., I UZP 5/06 (OSNP 2007 nr 9-10, poz. 139), zgodnie z którym co prawda wynagrodzenie za pracę staje się podstawą wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe pracowników za ten miesiąc, w którym zostało wypłacone, jednakże okresy, z których przychody przyjmuje się do ustalenia podstawy wymiaru składek na te ubezpieczenia nie mają przełożenia na okresy, z których przychód przyjmowany jest do ustalenia podstawy wymiaru emerytury i renty (art. 15 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.). Oznacza to po pierwsze, że dla ustalenia podstawy wymiaru świadczenia wynagrodzenie to dolicza się do wynagrodzenia z tego roku, w którym lub za który przysługiwało, a po drugie, że zostaje w ten sposób zachowana zasada równego traktowania ubezpieczonych w zakresie dotyczącym obliczania wysokości świadczeń.

Z powyższych względów skarga kasacyjna podlega oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.